

MI MŰKÖDIK A KÍNÁLATCSÖKKENTÉSBEN?

Írta Sárosi Péter

Jelen tanulmány arra tesz kísérletet, hogy a szakirodalom tükrében felvázolja a kínálatcsökkentés koncepcióját, annak közgazdasági vonatkozásait, bemutassa a kínálatcsökkentő beavatkozások spektrumát és azok eredményességét. Végül pedig olyan alternatív kínálatcsökkentő stratégiákat ismertetünk, amelyek a bizonyítékok szerint ígéretesek. Ezzel szeretnék hozzájárulni annak a hézagnak a betöméséhez, ami egyrészt a tudásunkban, másrészt az állami források elosztása tekintetében a kínálatcsökkentő és a kereslet-csökkentő beavatkozások között tátong.

BEVEZETÉS

A nemzetközi drogkontroll rendszer arra a feltevésre épült a 20. század első felében, hogy lehetséges bizonyos, tiltólistára vett tudatmódosító szerek kínálatát néhány évtizeden belül nullára csökkenteni, ennek eredményeként pedig a kereslet is megszűnik irántuk (Jelsma, 2003). Ennek a megközelítésnek a jegyében a 20. században az egyes tagállamok, így Magyarország is elsősorban a kínálatcsökkentésre összpontosító tiltó drogpolitikát vezetett be, ami aránytalanul nagy erőforrásokat és figyelmet fordít a kínálatot csökkentő rendészeti beavatkozásokra (Bewley-Taylor, 2003). A magyarországi közgondolkodásban annyira magától értetődőnek számít ez az egyébként alig száz éves tiltó-büntető megközelítés a drogpolitikában, hogy a lakosság túlnyomó többsége támogatja a szigorú büntetésen alapuló drogpolitikát (Paksi & Demetrovics, 2021).

Eközben ugyanakkor megfigyelhető azon antagonizmus is, hogy míg az egyes államok jóval nagyobb forrásokat fordítanak a kábítószerrel kapcsolatos büntetőpolitika költségeire, a legtöbb drogpolitikai beavatkozás hatásait vizsgáló kutatás a kereslet- és ártalomcsökkentéssel foglalkozik (Reuter, 2001). A kínálatcsökkentés eredményességét vizsgáló korlátozottabb számú kutatáson alapuló szakirodalom meglepően kevés bizonyítékot szolgáltat ezeknek a költséges beavatkozásoknak az eredményességét illetően. Ráadásul a kutatások nem csak a kínálatcsökkentő beavatkozások korlátozott eredményességét igazolják, de gyakran a nem kívánt káros következményeit is (Mazerolle et al., 2003).

Jelen tanulmány arra tesz kísérletet, hogy a szakirodalom tükrében felvázolja a kínálatcsökkentés koncepcióját, annak közgazdasági vonatkozásait, bemutassa a kínálatcsökkentő beavatkozások spektrumát és azok eredményességét. Végül pedig olyan alternatív kínálatcsökkentő stratégiákat ismertetünk, amelyek a bizonyítékok szerint ígéretesek. Ezzel szeretnénk hozzájárulni annak a hézagnak a betöméséhez, ami egyrészt a tudásunkban, másrészt az állami források elosztása tekintetében a kínálatcsökkentő és a kereslet-csökkentő beavatkozások között tátong.

MI A KÍNÁLATCSÖKKENTÉS?

A kínálatcsökkentés az illegális szerek termelésének és terjesztésének csökkentését és megszüntetését céluló beavatkozások összessége. A kínálatcsökkentést gyakran a rendészeti beavatkozások szinonimájaként használják, de valójában a kínálatcsökkentő beavatkozások közé tartoznak nem rendészeti jellegűek is (pl. alternatív fejlesztés a termeszto országokban). Mégis, a kínálatcsökkentő beavatkozások túlnyomó többsége a szigorú büntetőpolitika eszközeit alkalmazza.

A széles körben elfogadott hipotézis szerint a szigorú büntetőpolitika kockázatosabbá teszi a drogok előállítását és terjesztését az illegális drogpiacon szereplők - farmerek, kereskedők, csempészek, dílerok - számára (Reuter & Kleiman, 1986). Ez a kockázat kettős: a) a hatósági reakció kockázata (lefoglalás, börtönbüntetés) és b) az egyéb illegális piaci szereplők reakciója (lopás, erőszak). Emiatt a kettős kockázat miatt a drogpiacon szereplőket magasabb jutalékkal kell kompenzálni, ezek a többletköltségek végül mind a fogyasztói ár növekedéséhez vezetnek. Így minél szigorúbb a drogellenes rendészeti fellépés, annál jobban nőnek az árak. Ez pedig a drogok hozzáférhetőségének (kínálat) csökkenését eredményezi.

A kínálatcsökkentő beavatkozások spektruma a kábítószerpiac globális jellegét tükrözi, és a termelői országokban történő beavatkozásoktól egészen a fogyasztói országok nagyvárosainak utcáin végrehajtott akciókig terjednek (Babor et al, 2018). Az első kategóriába tartoznak a termelői országokban katonai erővel folytatott irtóhadjáratok (eradication), a termelőknek alternatív megélhetést biztosító programok, illetve a kábítószer előállításához használt anyagok (prekurzorok) semlegesítése, a drogok feldolgozását, gyártását szolgáló üzemek felszámolása. Az utóbbi kategóriába a hatékonyabb határvédelem, a drogkereskedők, drogterjesztő hálózatok semlegesítése, illetve a forgalmazók, vagy akár a fogyasztók kriminalizálása (Ritter & McDonald, 2008).

A KÍNÁLATCSÖKKENTŐ BEAVATKOZÁSOK SPEKTRUMA (POLLACK & REUTER, 2013)

Program	Célzott terület	Árhatás
Irtás (eradication)	Drognövények (koka, ópium-mák) termesztése termelő országokban	Koka-level és ópium ára
Prekurzor kontroll	Prekurzor anyagok gyártása a termelői országokban	Export ár mínusz a koka-level és ópium-mák ára
Feldolgozó-üzemek elpusztítása	A kábítószer drognövényből/ prekurzorokból való előállítása	Export ár mínusz a koka-level és ópium-mák ára
Drogkereskedők semlegesítése (interdiction)	Országokon átnyúló csempészet	Import mínusz export
Nyomozás	Nagykereskedők	Nagykereskedelmi ár mínusz import ár
Utcai rendészet	Forgalmazók, fogyasztók	Kiskereskedői ár

AZ ILLEGÁLIS DROGOK ÁRÁNAK HATÁSA A FOGYASZTÁSRA

Az árrugalmasság (avagy a kereslet elaszticitása) azt jelenti, hogy miként változik egy termék fogyasztása, ha az ára 1%-al növekedik (Babor, 2018). Így például ha egy termék árának 10%-os növekedése következtében a termék fogyasztása 5%-al csökken, akkor az árrugalmasság -0,5. Ha az árrugalmasság 0, akkor a kereslet nem reagál az ár változására, ha pedig az árrugalmasság kevesebb, mint -1, akkor az árrugalmasság magas, az áru kereslete érzékenyen reagál az ár változására. Az illegális drogok esetében az árrugalmasság két tényezőtől áll: az egyik a részvételi válasz (elhatározás a szer használatára) és az intenzitás válasz (milyen intenzitással fogyaszt a használó). Az árak növekedése többnyire hosszú távon van hatással a fogyasztásra. Például egy olajár-robbanás eleinte nem eredményezi az autóhasználók számának csökkenését, legfeljebb azt, hogy az emberek lassabban vezetik az autót és kevesebb utat tesznek meg autóval. Hosszú távon azonban több ember választhatja a tömegközlekedést vagy kerékpározást.

Hasonlóképpen az illegális drogok árának növekedése sem fejt ki a hatását azonnal: eleinte a fogyasztók próbálják jobban beosztani az adagokat, és a fogyasztás csupán hosszú távon csökkenhet. Egy az illegális szerek árrugalmasságát vizsgáló 2020-ban publikált meta-analízis szerint az illegális szerek árrugalmassága általában kisebb (-0,7 és -1 között), és a pontos érték a szer típusától is nagyban függ (Payne, 2020). A legkisebb árrugalmasságot a kannabisz, míg a legnagyobbat a heroin és a metamfetamin esetében mérték. Ráadásul figyelembe kell venni azt is, hogy

az árak változása milyen változásokat okoz a szerek hatóanyag-tartalmában és minőségében (Gallet, 2014).

A drogok esetében a képletet tovább bonyolítja, hogy amennyiben az egyik illegális szer ára növekszik, a rendszeres használók választhatnak egy másik szert, aminek kedvezőbb az ára/könnyebb a beszerezhetősége. Az ilyen szert helyettesítőnek (substitute) nevezi a szakirodalom. Míg abban az esetben, ha egy adott szer fogyasztásának a csökkenése együtt jár egy másik szer fogyasztásának csökkenésével, akkor a másik szert kiegészítőnek (complement) nevezik. Az alkohol és a kannabisz között például a kutatások egyaránt tártak fel helyettesítő (Chaloupka and Laixuthai, 1997) és kiegészítő (Pacula, 1998) kapcsolatot.

A szakirodalmi áttekintések szerint a drogtilalom (prohibíció) valóban emeli a tiltott termékek árát a legális termékek árához képest, azonban a kínálatcsökkentő beavatkozások intenzitásának növelése nem eredményezi az ár növekedését és a hozzáférhetőség csökkenését (Pollack & Reuter, 2013; Reuter, 2019). Az egyre intenzívebbé váló kínálatcsökkentő beavatkozásokkal párhuzamosan Amerikában az illegális drogok, így a kokain és heroin ára csökkent (Caulkins et al, 2006; Caulkins & Reuter, 2010). Sőt, a szigorú és egyoldalú kínálatcsökkentő politika gyakran a bűnelkövetés növekedését eredményezi, miközben nincs hatással a droghasználat trendjeire (Mazerolle et al., 2003).

Ugyanakkor ez nem jelenti azt, hogy a kínálatcsökkentés mindig és minden esetben eredménytelen. A szakirodalom szerint ez az eredményesség függ attól

is, hogy az adott szer piaca mennyire alakult ki, a szer fogyasztása mennyire elterjedt az adott társadalomban (Caulkins et al., 2010). Így lehetséges, hogy újonnan megjelenő szerek esetében a hagyományos kínálatcsökkentő beavatkozások eredményesek lehetnek.

Az alábbi fejezetekben a kínálatcsökkentés spektrumának egyes beavatkozásait vizsgáljuk meg az eredményességük és hatásaik szempontjából: a termelői országokban folytatott kínálatcsökkentést, a határon átnyúló kereskedelem/csempészés elleni küzdelmet és a fogyasztói országokban folytatott büntetőpolitikai beavatkozásokat.

KÍNÁLATCSÖKKENTÉS A TERMELŐI ORSZÁGOKBAN: NÖVÉNYIRTÁS

Az illegális szerek termelése gyakran néhány országban koncentrálódik, különösen igaz ez a olyan növényi alapú kábítószerre, mint a kokain és a heroin. Az ENSZ Kábítószer- és Bűnüldözési Ügynöksége (UNODC) szerint az elmúlt évtizedben az illegális heroin mintegy 80%-át az Afganisztánban termesztett ópium-mákból állították elő, kisebb részét pedig Mianmarban (UNODC, 2024). A világ illegális kokain-készleteinek túlnyomó többségét három latin-amerikai országban, Bolíviában, Peruban és Kolumbiában megtermelt koka-cserje leveléből. A kannabisz esetében a koncentráció kevésbé markáns. Bár vannak hagyományosan kannabisz-termesztő országok, mint például Mexikó vagy Marokkó, de a kannabisz termesztés nem korlátozódik ezekre, hiszen az ún. fogyasztói országokban elfogyasztott kannabisz nagy részét már ott is termelik meg. A koka-cserje és az ópium-mák termesztő területeinek magas koncentrációja egyedülálló lehetőséget látított nyújtani az ezekben az országokban folytatott koncentrált kínálatcsökkentő erőfeszítésekhez. Ezen erőfeszítések ellenére azonban a globális kokain- és heroin-termelés az elmúlt évtizedekben nem csökkent, inkább nőtt.

Már egy 1998-ban (ebben az évben adta ki az ENSZ a jelszót: "Drogmentes világ - meg tudjuk csinálni!") végzett szakirodalmi áttekintés is a következtetéssel járt, hogy globális szinten a drogok alapanyagául szolgáló növények irtása csupán ezen növények mintegy 10%-át képes kivonni a forgalomból (Farrel, 1998). És ugyanezen elemzés szerint az ún. alternatív fejlesztési programok sem voltak képesek tartós és jelentős hatást gyakorolni a drogok előállítására. Ezen programok sikeres megvalósítása előtt ugyan-

is számos akadály áll: az alternatív megélhetésként felkínált opciók (pl. legális kávétermesztés) a megfelelő infrastruktúra, eredményes jogorvoslati lehetőségek és felvevőképes piac hiányában pusztán ígéretnek maradnak a gyors bevételszerzés lehetőségével járó koka- vagy ópium-termesztéssel szemben (Reuter, 2008).

Afganisztánban az eddigi legsikeresebb ópium-elleni politikát a tálibok folytatták, akik 2001-ben a máktermő területek felégetésével elérték, hogy jelentősen csökkenjen a globális ópium-kereskedelem utánpótlása (Farrel & Thorne., 2005). A tilalom eredményei azonban nem bizonyultak tartósak, ráadásul nem kívánt következményekkel is jártak. Ausztráliában például az átmeneti heroin-hiány következtében az injekciós heroin-fogyasztók tömegesen tértek át a metamfetamin fogyasztására (Longo et al., 2004). Az Egyesült Államok 2002 és 2018 között 8,87 milliárd dollárt költött az ópium-mák termesztés visszaszorítására és alternatív fejlesztési programokra Afganisztánban - tartós eredmény nélkül (Besmel & Baah, 2024). Az amerikaiak kivonulása és a tálibok újbóli hatalomra jutása ismét drasztikus hatással járt az ópium-piacra: 2022 és 2023 között 95%-al csökkent az ópium-mák termesztése (UNODC, 2024). Ez jelentős csökkenést eredményezett a világ heroin-kínálatában. Azonban a léggömb-hatás ismét érvényesült: a kiesett afganisztáni termelést egyre inkább átveszi a dél-kelet ázsiai termelés (36%-os növekedés). Félő az is, hogy az átmeneti heroin-hiány tovább növeli az olyan szintetikus opioidok elterjedését, mint amilyen a jóval potensebb, több halálos túladagolásért felelős fentanil (Reuter et al., 2021).

Latin-Amerikában a 90-es években az Egyesült Államok által támogatott (Plan Columbia), a hadsereg bevonásával folytatott nagyszabású légi permetezési kampányokat folytattak az Andok-vidéken található koka-ültetvények kiirtására. Ezek a koka-irtó kampányok, bár átmenetileg csökkentették a koka-termesztését, azonban nem bizonyultak eredményesnek és nem gyakoroltak tartós hatást a koka-termesztésére. Ugyanis csupán ún. léggömb hatással jártak: nem megszüntették, hanem áthelyezték a koka-termesztő területeket a nehezebben megközelíthető erdős-hegyes vidékekre (Mejiha, 2015). Ráadásul az egyoldalú katonai-rendészeti akciók számos nem kívánt negatív emberi jogi, környezeti és közegészségügyi ártalommal jártak (Rincon-Ruiz, 2016). Kolumbiában például a koka-ellenes irtóhadjárat az erőszak növekedéséhez és a közösségi vezetők meggyilkolásához vezetett (Llanes, 2021). A kolumbiai kormány 2023-

ban bejelentette, hogy szakít a korábbi represszív megközelítéssel és széleskörű reformokat vezet be, amelyek magukba foglalják többek között a koka-le-vél legális szabályozását is (Ciro, 2024).

A 1990-es évektől jelent meg a szakirodalomba az ún. léggömb-hatás kutatása, aminek a lényege, hogy a droghermelés felszámolására irányuló rendészeti beavatkozások a termelés más területekre, országokba való áthelyeződését eredményezik. Ezzel kapcsolatban ki kell emelni Francisco Thoumi kolumbiai közgazdász meghatározó munkáját (Thoumi, 2003), amelyben bemutatta, miként helyeződött át a koka termesztése az irtóhadjáratok következtében az Andok országaiban (Peru, Bolívia és Kolumbia). Thoumi rámutat arra, hogyan ágyazódott be a kokain-gazdaság a halmozódó társadalmi és gazdasági problémákkal küzdő térség országaiban.

Marokkó az 1980-as évektől vált Európa egyre jelentősebb kannabisz-exportőrévé, a 2000-es évek elejétől pedig a világ legjelentősebb hasis-termelő országává (Blickman, 2017). A marokkói kormány, európai és amerikai nyomásra, jelentős erőfeszítéseket tett az illegális kannabisz-termesztés visszaszorítására, ennek eredményeként a kormány becslései szerint 2003 és 2013 között a kannabisz termőterületeinek nagysága 65%-al csökkent. Mégis, a kannabisz termesztők rendkívüli reziliensnek bizonyultak az ismétlődő irtásokkal szemben. A 2010-es években a termesztők által bevezetett új technológiák hatékonyabb termelést tettek lehetővé, aminek köszönhetően a marokkói hasis jelenléte nem csökkent az európai piacon (Chouvy-Macfarlane, 2018). A marokkó kormány 2021-ben a kudarcosnak ítélt tiltó politika helyett legálisra tette a kannabisz termesztését ipari és gyógyászati célra (Uwikunda, 2024).

A rendelkezésre álló bizonyítékok alapján arra következtethetünk, hogy a termelői országokban folytatott kínálatcsökkentő erőfeszítések kudarcát elsősorban az okozza, hogy a droghermeskedők részéről állandó kereslet mutatkozik a koka-cserje és az ópium-mák iránt. A gyenge jogállammal, instabil nemzetgazdasággal rendelkező országok földművesei számára ezen növények termesztése biztos megélhetést ígér a bizonytalan legális gazdasággal szemben. Amennyiben a termelést sikerül is visszaszorítani egy bizonyos területen, akkor az áthelyeződik más területre.

A SZINTETIKUS DROGOK TERMELÉSÉNEK AKADÁLYOZÁSA ÉS ENNEK KÖVETKEZMÉNYEI

A 21. század egyik legnagyobb kihívása a droghermesroll politikák számára a szintetikus drogok megjelenése és széleskörű terjedése (UNODC, 2024). Ezek a szerek az olyan hagyományos kábítószerrel ellentétben, mint a kokain vagy heroin, szinte bárhol előállíthatók, ahol a megfelelő prekursor anyagok és gyártási technológia rendelkezésre állnak. Így a termelés kevésbé koncentrált, mégis, az egyes szerek esetében jelentős termelési gócpontok alakultak ki. Így az európai piacon leggyakoribb szintetikus stimulánsok közé tartozó amfetamin, metamfetamin és MDMA (ecstasy) előállítása leginkább Belgiumban és Hollandiában történik Európában (EMCDDA & EUROPOL, 2024). Ez az illegális gyártási folyamat jelentős környezetszennyezéssel jár (Pardal et al., 2021).

Az MDMA különösen jó példát szolgáltat arra, hogy mennyire jól adaptálódik az illegális droghermes a kínálatcsökkentő erőfeszítések miatt megváltozott viszonyokhoz. Az 1990-es években az Európában forgalomba kerülő ecstasy nagy része elsősorban Délkelet-Ázsiából importált prekursor-anyagokból (szafrololaj) készült (Mounteney, 2018). 2008-ban a droghermes rendészeti szerek nemzetközi együttműködésének köszönhetően sikerült elérni, hogy a szafrololaj termelése jelentősen visszaessen, így átmeneti MDMA-hiány alakult ki az európai piacon. A hiány átmenetinek bizonyult: kialakultak az MDMA alternatív prekursor-anyagait előállító európai laboratóriumok és a 2010-es évek közepére teljesen visszaállt a (még magasabb MDMA tartalmú) ecstasy tabletták piaca. Az átmeneti hiánynak azonban volt egy nem kívánt következménye is: kaput nyitott olyan új pszichoaktív stimulánsok számára, amelyek partidrogként helyettesíthették az MDMA-t. Így a kínálatcsökkentő beavatkozások nem kívánt következményeként terjedhettek el ilyen gyorsan az olyan új pszichoaktív anyagok, mint a mefedron (Brunt, 2011).

Új pszichoaktív anyagok mindig is jelen voltak a droghermespiacra, azonban a 2010-es években a számuk és elérhetőségük rohamosan növekedni kezdett. Észak-Amerikában a legnagyobb problémát a főleg Kínában előállított potens opioid-származékok, így a fentanil okozzák, amelyek a túladagolásos halálos esetek meredek növekedését eredményezték a 2010-es években (Humphreys et al., 2022). ENSZ becslése szerint 2022-ben mintegy 566 új pszichoaktív anyag

volt forgalomban a világon, ebből 44-et abban az évben jelentettek először (UNODC, 2024). Európában, és így Magyarországon is, az új pszichoaktív anyagok két leginkább elterjedt csoportja közül az első a szintetikus kannabinoid receptor agonisták, amelyeket laboratóriumban por formában állítanak elő, ezt feloldják, majd a folyadékot rápermetezik dohányra vagy növényi törmelékre, betonkeverőben vagy más hasonló eszközben keverik össze, majd cigarettában elszívható terméket készítenek belőle (Alves, 2020). A folyamat során alkalmazott mérési, porciózási módszerek gyakran nagyon esetlegesek, és a hígítási folyamat során gyakran történnek hibák is.

Az új pszichoaktív anyagok jelentős részét az elmúlt évtizedben elsősorban Ázsiában, főleg Kínában állították elő (Evans-Brown & Sedefov, 2018; Griffiths et al, 2013). Itt gyakran teljesen vagy félig legális cégek egész sora kínálja nyíltan a portékáit különféle online piactereken, ezek a legálitól a fél-legális szürkezónán keresztül a darkweb illegális drogpiacon terjednek. Ezek a cégek európai megrendelésre gyakorlatilag bármit képesek legyártani, így a drogpiacon könnyen alkalmazkodhat a változó jogi környezethez (a betiltott szereket újakkal cserélik fel.) A digitális pénzügyi tranzakciók lehetővé teszik, hogy szinte lekövetetlen pénzmozgásokkal lehessen drogokat rendelni a kontinensek között, kényelmes házhoz szállítással. Alves és kollégái (2020) becslése szerint a szintetikus kannabinoid terjesztők mindössze körülbelül 5 ezer eurós befektetéssel a 100 ezer eurót is jóval meghaladó bevételre tehetnek szert.

A kezdeti kínálatcsökkentő beavatkozások kudarcát Kínában többek között az intézményes és jogszabályi rendszer hiányosságaival magyarázták (Wang et al., 2022). Az elmúlt években azonban Kínában szigorodott a szabályozás (2019-ben hozzáadták a fentanilt a kábítószeres listájához). Ez Kínában a szintetikus drogok utánpótlásának szűkülését eredményezte - azonban a termelés áthelyeződött (léggömb effektus) más országokba, elsősorban Indiába, így a globális kínálat nem szűkült (Wang & Lassi, 2022).

A HATÁROKON ÁTNYÚLÓ DROGKERESKEDELEM CSÖKKENTÉSE (INTERDICTION)

Az ENSZ becslése szerint 2022-ben 2700 tonna kokaint állítottak elő Latin-Amerikában, 20%-al többet, mint az előző évben, és mintegy 2000 tonnát foglaltak le (UNODC, 2024). Amennyiben ez a becslés helyes, akkor az összes megtermelt kokainnak mintegy 74%-át sikerült lefoglalnia a hatóságoknak.

És mégis, az ENSZ ugyanezen jelentése szerint a világ legtöbb országa azt jelentette, hogy a kokain ára csökken, hozzáférhetősége pedig nő, az illegális koka-in-kereskedelem pedig növekvő erőszakos bűnözéssel jár együtt. Az ENSZ az 1990-es évektől gyűjti és mutatja be szisztematikusan a kábítószeres termelésével és lefoglalásával kapcsolatos adatokat. Ezekből következetesen az a kép rajzolódik ki, hogy a globális drogkereskedelem figyelemreméltó rugalmassággal alkalmazkodik és áll ellen a felszámolására irányuló erőfeszítéseknek.

Az első széleskörű elemzések a határokon átnyúló nagybani kábítószer-kereskedelem akadályozásának (interdiction) eredményességével kapcsolatban a 80-as években jelentek meg. Ezek közül kiemelendő Peter Reuter és Mark Kleiman a kábítószer-kereskedelem felszámolására irányuló rendészeti politikák gazdasági hatásait elemző 1986-ban publikált áttekintése (Reuter & Kleiman, 1986). Ebben a szerzők így fogalmaznak: „A drogpiacon figyelemre méltóan ellenállónak bizonyult a bűnüldözési erőfeszítésekkel szemben. A kínálat ellenőrzése szerényen megemelheti az árakat, de ritkán gyakorol jelentős vagy tartós hatást a droghasználatra.” Reuter évtizedeken keresztül kutatta ezt a témát, és későbbi vizsgálatai és szakirodalmi áttekintései is megerősítették azt a következtetést, hogy a kereskedelem akadályozása alacsony hatékonyságú (Reuter, 2019).

Szintén úttörőnek számítanak Jonathan Caulkins 90-es évek elejétől publikált kutatásai, amelyekben matematikai modellekkel, közgazdasági elemzésekkel mutatta be, hogy a drogkereskedelem felszámolására irányuló rendészeti beavatkozások csupán minimális hatást gyakorolnak az illegális szerek utcai áraira és hozzáférhetőségére (Caulkins, 1994; Caulkins et al., 2006; Caulkins & Reuter, 2010).

A kínálatcsökkentő beavatkozások költséghatékonysága különösen fontos szempont, különösen annak fényében, hogy gyakran ezekre fordítják a legnagyobb közpénzeket. Jonathan Caulkins és szerzőtársai (2006) becslése szerint a különféle rendészeti beavatkozások egy gramm kokain piacról való eltávolítását különböző mértékben, de rendre több száz amerikai dollárba kerülő költséggel érik el. A szerzők rámutatnak, hogy például a kiskereskedő dírekek elleni beavatkozások során az eltávolított egy gramm kokain költsége elérheti a 750–1.000 USD-t is, szemben a keresletcsökkentő beavatkozásokkal, amelyek jóval költséghatékonyságban bizonyultak.

A 2000-es évektől a szakirodalomban egyre hangsúlyosabb szerepet kaptak azok a nem kívánt következmények, amelyeket a kábítószer-kereskedelem felszámolására irányuló rendészeti-katonai erőfeszítések okoznak. Így például Werb és munkatársai egy szisztematikus irodalmi áttekintésben mutatták be, hogy miközben a fokozott kínálati oldali beavatkozások csekély hatással járnak a drogok elérhetőségére, az erőszak fokozódását eredményezik (Werb et al., 2011). A drogellenes háború fokozódása és az erőszak elharapózása közötti összefüggést legjobban Mexikóban kutatták, ahol 2016-ban Felipe Calderon elnök a hadsereg bevetésével széleskörű kampányba kezdett a drokartellek felszámolására. Ezek a beavatkozások azonban nem eredményezték a kábítószer-kereskedelem felszámolását, ellenben hatalmas erőszak-hullámhoz vezettek az országban (Dell, 2015). A kutatások szerint a droggereskedelemmel foglalkozó szervezett bűnözői csoportok vezetésének kiiktatása ugyanis hatalmi űrt hagy maga után, aminek a kitöltéséért megindul az erőszakos verseny. Ráadásul a hasonló drogellenes kampányok a szervezett bűnözői csoportok fragmentálódását eredményezik, kisebb, eredményesebb munkamegosztású szervezetekkel (Felbab-Brown, 2017).

Egy 2018-ban publikált kvalitatív kutatás (Toth & Mitchel, 2018) során 23 olyan nyomozót interjúoltak meg, akik fedett ügynökként magas szinten beépültek kábítószer-kereskedelemmel foglalkozó szervezett bűnözői csoportokba. Az interjúk elemzésével a kutatók arra megerősítették a korábbi kutatások azon következtetését, hogy a határőrizet szigorítására irányuló kínálatcsökkentő beavatkozások nem eredményezik a droggereskedelem felszámolását, csupán a terjesztői útvonalak átalakulását. A beavatkozások hatása ideiglenes és korlátozott, a szervezett bűnözői csoportok ugyanis rugalmasan alkalmazkodnak a megváltozott körülményekhez.

KÍNÁLATCSÖKKENTÉS A FOGYASZTÓI ORSZÁGOKBAN: A RENDŐRSÉGI RAZZIÁK HATÁSAI

A droghasználat felszámolásával (eradication) és a határokon átnyúló droggereskedelem felszámolásával (interdiction) hasonlóan a kutatók vizsgálják azt is, hogy vajon milyen hatással járnak a rendészeti/kínálatcsökkentő beavatkozások azon nagyvárosokban, ahol a kábítószeres legnagyobbat fogyasztói piacai alakultak ki. A rendőrség ezekben a városokban jellemzően kísérletezik időről időre olyan nagyszabású kampányokkal, razzia sorozatokkal, amelyek a

terjesztői hálózatok felszámolását célozzák. Az ilyen kampányok eredményességét azonban többnyire maguk a rendészeti szervek nem vizsgálják, kizárólag a lefoglalt kábítószer mennyiségével, a büntetőeljárások számával próbálják igazolni azt. Azok a kutatók azonban, amelyek ezen rendészeti beavatkozások tartós hatásait vizsgálják a fogyasztói piacra (árak, hozzáférhetőség, nyílt fogyasztói/terjesztői szcénák stb.), nem mutattak ki tartós pozitív eredményeket (Caulkins & Reuter, 1998).

A 90-es években kutatók összehasonlították Kansas City azon crack-elosztó központjait (crack house), ahol rendőrségi razzia volt, azokkal, ahol nem (Sherman et al., 1996). A rendőrségi razziáknak voltak a lakosság által is érzékelt hatásai (kevesebb látható terjesztés és fogyasztás miatti bejelentés), azonban ezek a hatások átmenetinek bizonyultak. Ric Curtis és Travis Wendel meghatározó kutatása (2000) etnográfiai módszerrel vizsgálta az ismétlődő rendőrségi razzia hatását a drogpiacon szerkezetére New Yorkban. A represszió hatására a drogpiacon bizonyos látványos gócpontjait fel lehetett ugyan számolni, de ezután a piac széttöredezett és áthelyeződött. A piaci szereplők nem hagytak fel az illegális tevékenységgel, ugyanakkor rejtőzködőbbé váltak.

A kutatások szerint a fokozott rendőrségi fellépés a fogyasztók nagyobb rejtőzködését, a fogyasztási magatartás kockázatosabbá válását eredményezheti. Lisa Maher és David Dixon a rendőrségi razzia hatásait elemezte (1999, 2001) a heroinpiacra Sydney külvárosában, Cabramattában. A 1995 és 1997 között zajlott, több mint 2000 oldalnyi terepmunka, interjúk és kérdőívek alapján készült kutatás a rendőrségi razzia rövid távon csökkentheti a látható droghasználatot, de hosszú távon súlyosbíthatja a közegészségügyi problémákat, növelheti a társadalmi feszültségeket és alááshatja a rendőrségi munka hatékonyságát. A kanadai Vancouverben a 2000-es elején egy hasonló vizsgálat szintén rámutatott arra, hogy a szerhasználók nem csak rejtőzködőbbé váltak, de egyben kockázatosabb szerhasználati formákra tértek át (Small et al., 2006). Egy ugyanitt végzett kutatás szerint a rendőrségi represszió ezáltal aláássa azon közegészségügyi (ártalomcsökkentő) programok eredményességét, amelyek a szerhasználattal kapcsolatos halálozások és betegségek csökkentését célozzák (Wood et al., 2004).

Cohen és munkatársai (2006) Pittsburghben vizsgálták meg rendőri razzia hatását a drogpiacon 63 olyan bár közelében, amelyek a drogfogyasztás/

elosztás gócpontjainak számítottak. A kutatók arra a következtetésre jutottak, hogy a rendőri fellépés során az illegális tevékenységek visszaszorultak, de ez a hatás ideiglenes volt. Az uruguay-i rendőrség 2017-ben Montevideo nyílt színi drogkereskedelem és drogfogyasztás által leginkább érintett pontjain célzott rajtaütésekkel próbálta visszaszorítani a bűnözést. Bogliaccini és kollégái (2021) ennek a nyolc razzianak az eredményességét vizsgálták meg. Arra a következtetésre jutottak, hogy a rendőrségi razziák önmagukban nem képesek tartós hatást gyakorolni a drogpiacon, csakis akkor, ha egyéb, kereslet-csökkenítő beavatkozásokkal társulnak.

A kutatások szerint a drogterjesztők bebörtönzése növeli ugyan valamivel az illegális drogok árát, de ez a hatás rendkívül alacsony, a bebörtönzések kínálatcsökkentő költséghatékonysága kétséges. Az USA-ban 1985 és 1996 között 82 ezerről 376 ezerre nőtt a kábítószeres bűncselekmények miatt bebörtönzöttek száma, de a kokain fogyasztói ára csupán 5-15%-al volt magasabb, mint lett volna a korábbi bebörtönzési arányok fennmaradásával (Kuziemko & Levitt, 2000).

Dan Werb és munkatársai (2011) szisztematikus irodalmi áttekintése 15 korábbi kutatás elemzésével arra az eredményre jutott, hogy a nagyvárosok legérintettebb területein a fokozódó rendőri represszió nem egyszerűen eredménytelen a fogyasztói drogpiacon felszámolásában, de egyben növeli az illegális drogpiacon együtt járó erőszakot is. A rendőrségi ellenőrzé-

sek és razziák ráadásul aránytalanul sújtják a kisebbségeket. Becket és munkatársai (2006) Seattle-ben vizsgálták a kábítószeres rendőrségi intézkedésekben mutatkozó faji különbségeket, és ezeket összehasonlították a drogpiacon szereplők etnikai megoszlásával. Azt találták, hogy a rendőrségi intézkedéseknek aránytalanul magas számban válnak áldozatává kisebbségi elkövetők, amit nem magyarázhat az, hogy a kisebbségi díler/fogyasztók aránya magasabb. A rendőrségi akciók a láthatóbb, a lakosságot jobban zavaró jelenségekre, nem pedig feltétlenül a veszélyesebb bűncselekményekre irányultak. Ezen keresztül pedig a faji egyenlőtlenségek újratermeléséhez vezetnek.

JÓ GYAKORLATOK: MI AZ, AMI MŰKÖDIK?

Lorraine Mazerolle és munkatársai (2007) szakirodalmi áttekintése a kínálatcsökkentő beavatkozások hat formáját vizsgálta meg azok eredményessége szempontjából. A kutatók azt találták, hogy a legkevésbé eredményes beavatkozás az "általános elrettentés" - tehát az illegális drogpiacon általános, teljes felszámolására irányuló represszív intézkedések, amelyek tipikusan nagy rendőri jelenléttel járó raziákból, látványos akciókból állnak. Ezzel szemben jóval eredményesebbnek bizonyultak azok a célzott (hotspot), komplex és közösségi beavatkozások, amelyek a rendészeti szerveken kívüli szereplőkkel való együttműködésben, koordináltan valósultak meg.

RENDÉSZETI BEAVATKOZÁSOK EREDMÉNYESSÉGE (MAZEROLLE ET AL., 2007)

Beavatkozás neve	Beavatkozás leírása	Beavatkozás eredményessége
1. General deterrence (általános elrettentés)	Nagy rendőri jelenlét, razziák, látható rendőri fellépés	Rövid távon csökkentheti a látható droghasználatot, de hosszú távon hatása gyenge; gyakran áthelyeződéshez (displacement) vezet.
2. Problem-oriented policing (problémaközpontú rendészet)	Specifikus problémák, helyszínek és okok azonosítása, célzott beavatkozás	Hatékonyabb, mint az általános fellépés; tartósabb problémamegoldást hozhat.
3. Hotspot policing (forró pontok rendészete)	A legnagyobb bűnözési gyakoriságú helyekre koncentrálódó rendőri munka	Szignifikáns bűnözés-csökkenést mutatott a célzott területeken, gyakran áthelyeződés nélkül.
4. Community policing (közösségi rendészet)	A közösség és a rendőrség közötti együttműködés erősítése	Hosszú távon erősíti a bizalmat, javítja a közbiztonságot, de önmagában kisebb hatású a drogpiacon.
5. Third-party policing (harmadik fél bevonásával végzett rendészet)	Bűnmegelőző partnerségek nem rendészeti szereplőkkel (pl. ingatlanulajdonosok, szolgáltatók)	Ígéretes, különösen nyílt drogpiacon zárásában és helyszínek rendbetételében; több kutatásra van szükség.
6. Partnership approaches (partnerségi modellek)	Szélesebb körű együttműködés a közösség, szolgáltatók és rendőrség között	A leghatékonyabb hosszú távon, mert rendszerszintű megoldásokat támogat, nem csak tüneti kezelést.

Babor és munkatársai (2010) szintén arra a következtetésre jutottak, hogy az általános elrettentő célzatú, "zéró-tolerancia" rendészeti politikák alacsony eredményességűek. Minél célzottabb, specializáltabb egy rendészeti beavatkozás, annál nagyobb sikerrel kecsegtet. Bár az ilyen kínálatcsökkentő beavatkozások általában csekély mértékben csökkenthetik az illegális drogok hozzáférhetőségét, azonban komoly eredményeket érhetnek el az erőszakos bűnözés visszaszorítása és a közösségek biztonság-érzetének javítása szempontjából. A kínálatcsökkentő beavatkozások eredményességének kulcsa az együttműködés: csakis a kereslet- és ártalomcsökkentő beavatkozásokkal együtt érhetnek el sikert.

Braga és munkatársai (2012) egy szisztematikus irodalmi áttekintésben az ún. fókuszált elrettentésen (focused deterrence) alapuló stratégiák eredményességét vizsgálták meg 17 helyszínen, 24 kutatás eredményeinek elemzésével. Ezek a beavatkozások az általános kínálatcsökkentéssel szemben kimondottan a drogkereskedelem erőszakos, nyílt formáinak felszámolását célozták. Ilyen volt például a Boston Ceasefire nevű projekt, amelyet 1996-ban indítottak annak érdekében, hogy a fiatalkorúakból álló bandák által elkövetett erőszakos bűncselekményeket visszaszorítsák. A program a rendőrség, a bandatagok, a közösségi vezetők, szociális ellátók közötti mediációs kísérletekből állt azzal a céllal, hogy az erősza-

kos konfliktusmegoldás alternatíváit segítse elő. A beavatkozás eredményeként az emberölések száma 60%-al csökkent. Egy másik, a szerzők által bemutatott hasonló kezdeményezés a High Point Drug Market Intervention, amit 2004-ben hoztak létre Észak-Karolina államban a nyílt drogszcénák felszámolására. Itt szintén az érintett közösség bevonásával próbálták semlegesíteni azokat a legerőszakosabb piaci szereplőket, míg az alacsony szintű, kevésbé erőszakos szereplők számára alternatívákat kínáltak fel (pl. munka, lakhatás, felépülés). A program hatására a nyílt drogszcénákat sikerült jelentősen visszaszorítani az érintett közösségekben.

Ausztráliában dolgozták ki a 90-es években az ún. third-party policing (harmadik fél bevonásával folytatott rendészet) módszerét, amelyben a rendőrség nem közvetlenül a bűnelkövetőket célozza meg, hanem olyan szereplőket, akiknek hatása van a bűnelkövetések alakulására (pl. Ingatlantulajdonosok, üzlettulajdonosok, közüzemi szolgáltatók, biztosítók, önkormányzatok stb.). Például felszólították a tulajdonosokat, hogy mondjanak fel a problémás bérlőknek, javítsák az épület állapotát, világítsák ki a környezetet, szereljenek fel kamerákat. A Brisbane-ben bevezetett program hatásvizsgálata szerint jelentősen csökkent a rendőrségi bejelentések, droggal kapcsolatos konfliktusok száma (Mazerolle et al., 1998).

EREDMÉNYES KÍNÁLATCSÖKKENTŐ BEAVATKOZÁSOK (BRAGA ÉS MKTSAI, 2012)

Beavatkozás	Helyszínek	Leírása	Eredményei
High Point Drug Market Intervention	High Point, NC, USA	Erőszakos dílerek le-tartóztatása, alacsony szintű dílerekkel „call-in” ülések, segítség felajánlása	Nyílt drogpiaconk visszaszorulása, erőszak és letartóztatások csökkenése
Problem-Oriented Policing (POP)	Jersey City, Oakland, Vancouver	Drogpiaconk elemzése, célzott, több ügynökség együttműködésére építő beavatkozások	Nyílt kábítószer-értékesítés csökkenése, rendbontás mérséklődése
Hot Spots Policing	USA, Ausztrália, UK	Fokozott rendőri jelenlét a legmagasabb bűnözési koncentrációjú helyeken, erőszakos magatartásra fókuszálva	Bűncselekmény-csökkenés a célterületeken, displacement (áthelyeződés) ritkán fordul elő
Third-Party Policing	Ausztrália, USA	Rendőrség együttműködése ingatlan-tulajdonosokkal, szolgáltatókkal a drogpiaconk felszámolására	Drogkereskedelmi helyek csökkenése, közbiztonság javulása

A KÍNÁLATCSÖKKENTÉS SZEREPE AZ ALTERNATÍV SZABÁLYOZÁSI MODELLEK-BEN

Bár ennek a tanulmánynak nem célja az alternatív szabályozási opciók (legalizáció/dekriminalizáció) eredményességének vizsgálata, fontos rámutatni arra, hogy mi lehet a szerepe a kínálatcsökkentésnek olyan drogpolitikai modellek esetén, amelyek elfogadják vagy megtűrik a pszichoaktív szerhasználat bizonyos formáit. A dohányzás kínálatának csökkentésére alkalmazott módszerek például fontos tanulságokkal szolgálnak arra nézve, hogy milyen kínálatcsökkentő módszerek alkalmazhatók eredményesen a legális piaci körülmények között. Chaloupka és munkatársai (2012) szerint a dohánytermékek árának növelése – például jövedéki adókon keresztül – a kínálat csökkentésének egyik leghatékonyabb és költséghatékony módja. Emellett az olyan intézkedések, mint a reklámtiltalom, egységes csomagolás és árusítási korlátozások, jelentősen csökkentették a dohányfogyasztást, különösen a fiatalok körében. Az ilyen strukturált, nem büntető jellegű kínálatcsökkentő stratégiák alkalmazása az illegális drogpiacon esetén is alternatívát kínálhat a klasszikus represszióval szemben.

Az empirikus kutatások nem igazolták azokat a félelmeket, hogy a jelenleg illegális szerek legális szabályozásának bevezetése szükségszerűen a kereslet drámai növekedésével járjon. Room és munkatársai (2010) átfogó elemzésükben megállapítják, hogy azok az országok – például Hollandia, Kanada és néhány amerikai állam –, amelyek a kannabisz szabályozott legalizációja mellett döntöttek, nem tapasztalták a kereslet drámai növekedését, miközben sikerült csökkenteniük az illegális kereskedelemről fakadó károkat. A szerzők szerint a drogpolitikai spektrum két szélső pólusa – a teljes tiltás és a szabad piac – között több, szabályozáson alapuló modell is létezik, amelyek alkalmasak lehetnek a kínálati oldal strukturált, ellenőrzött kezelésére.

Bár Portugália 2001-ben nem legalizálta a drogokat, hanem dekriminalizálta a birtoklást és fogyasztást, a változás mégis jelentős áttrendeződést hozott az ország kínálatcsökkentő politikájában is. A rendőri és igazságügyi kapacitásokat az alacsony szintű fogyasztói eljárások helyett a nagykereskedelem és szervezett bűnözés irányába terelték át. Hughes és Stevens (2010) szerint ez a szemléletváltás hozzájárult ahhoz, hogy a hatóságok erőforrásai célzottabban, hatékonyabban koncentrálódjanak a valódi kínálati láncokra, miközben a fogyasztók nem szorultak ki az

ellátórendszerből. A modell egyik legfőbb tanulsága, hogy a represszió csökkentése a fogyasztói szinten nem gyengíti, hanem hatékonyabbá teheti a kínálati oldal elleni fellépést.

ZÁRÓ GONDOLATOK: A KÍNÁLATCSÖKKENTÉS ÚJRAGONDOLÁSA

A tanulmány áttekintette azokat a beavatkozásokat, amelyek célja az illegális szerek kínálatának visszaszorítása. A rendelkezésre álló szakirodalmi bizonyítékok alapján megállapítható, hogy a kínálatcsökkentés hagyományos, rendészeti fókuszú eszköztára csak korlátozottan tudja befolyásolni a drogpiacon alakulását. Bár a represszív fellépés egyes esetekben rövid távon csökkentheti a látható droghasználatot vagy az adott területen elérhető kínálatot, ezek a hatások gyakran átmenetiek, térben áthelyeződnek, és nem egyszer súlyos nem kívánt következményekkel járnak – például fokozott erőszakkal, marginalizációval vagy a szintetikus szerek robbanásszerű terjedésével.

A bizonyítékok tükrében a kínálatcsökkentés akkor lehet eredményes, ha nem önmagában, hanem más drogpolitikai eszközökkel – különösen ártalom- és keresletcsökkentéssel – összehangoltan kerül alkalmazásra. Ezen belül az olyan célzott, közösségi és partnerségi alapú rendészeti modellek, mint a problémaközpontú rendészet (POP), a third-party policing vagy a fókuszált elrettentés, bizonyítottan eredményesebbek, mint az általános zéró-toleranciás fellépések. A nemzetközi példák – Portugália dekriminalizációs modellje, Kanada szabályozott kannabiszpiaca, vagy Uruguay államilag felügyelt legalizációja – azt is mutatják, hogy a kínálat szabályozott keretek közé terelése nem feltétlenül jár a fogyasztás növekedésével, miközben jelentős közbiztonsági és közegészségügyi előnyöket kínál.

A drogpiacon komplexitása és rugalmassága – különösen a globalizált termelési és terjesztési láncok, valamint a szintetikus szerek rohamos térnyerése – azt jelenti, hogy a kínálatcsökkentés nem lehet pusztán represszív gyakorlat, hanem stratégiai, adaptív és együttműködésen alapuló megközelítést igényel. A jövőbeni drogpolitikai fejlesztések egyik kulcskérdése az lesz, hogy a döntéshozók képesek-e az erőforrásokat az empirikusan igazolt, hatékonyabb beavatkozások irányába átcsoportosítani – és felismerni, hogy a kontroll nem feltétlenül a tilalmat, hanem a szabályozás intelligens és emberközpontú formáit jelenti.

FELHASZNÁLT SZAKIRODALOM:

- Alves VL, Gonçalves JL, Aguiar J, Teixeira HM, Câmara JS. The synthetic cannabinoids phenomenon: from structure to toxicological properties. A review. *Crit Rev Toxicol*. 2020 May;50(5):359-382.
- Babor, Thomas, and others, *Drug Policy and the Public Good*, 2nd edn (Oxford, 2018; online edn, Oxford Academic, 23 Aug. 2018).
- Beckett, Katherine, Kris Nyrop, and Lori Pflingst. 2006. "Race, Drugs, and Policing: Understanding Disparities in Drug Delivery Arrests." *Criminology* 44 (1): 105–37.
- Besmel, P., & Baah, N. K. (2024). Critical Analysis of United States Counternarcotics Strategies in Afghanistan. *Journal of Drug Issues*, 0(0).
- Bewley-Taylor D. Challenging the UN drug control conventions: problems and possibilities. *Int J Drug Policy* 2003; 14: 171–79.
- Blickman, T. (2017). *Morocco and cannabis: Reduction, containment or acceptance*. Transnational Institute, 2017.
- Brunt TM, Poortman A, Niesink RJ, van den Brink W. Instability of the ecstasy market and a new kid on the block: mephedrone. *J Psychopharmacol*. 2011 Nov;25(11):1543-7.
- Caulkins, J. P. (1994). Developing price series for cocaine. RAND.
- Caulkins J.P., Reuter P. and Taylor L. (2006) Can supply restrictions lower price? Violence, drug dealing and positional advantage. *Contributions to Economic Analysis and Policy* 5, Issue 1, Article 3.
- Caulkins, J. P., & Reuter, P. (1998). What price data tell us about drug markets. *Journal of Drug Issues*, 28(3), 593–612.
- Caulkins J., Reuter P. How drug enforcement affects drug prices. *Crime Justice Rev Res* 2010; 39: 213–71.
- Caulkins J. P., Feichtinger G., Tragler G., Wallner D. When in a drug epidemic should the policy objective switch from use reduction to harm reduction. *Eur J Operat Res* 2010; 201: 301–18.
- Chaloupka F.J. and Laixuthai A. (1997) Do youths substitute alcohol and marijuana? Some econometric evidence. *Eastern Economic Journal* 23, 253–76.
- Chaloupka, F. J., Yurekli, A., & Fong, G. T. (2012). Tobacco taxes as a tobacco control strategy. *Tobacco Control*, 21(2), 172–180.
- Curtis, Richard, and Travis Wendel. 2000. "Toward the Development of a Typology of Illegal Drug Markets." *Crime Prevention Studies* 11: 121–152.
- Cohen, Jacqueline, Wilpen Gorr, and S. Piyusha. 2006. "Estimating Intervention Effects in Varying Risk Settings: Do Police Raids Reduce Illegal Drug Dealing at Nuisance Bars?" *Criminology* 41 (2): 257–292.
- Dell, Melissa. 2015. "Trafficking Networks and the Mexican Drug War." *American Economic Review* 105 (6): 1738–1779.
- Ciro, Estefanía, Mary Ryder, and Sammy Sánchez. 2024. "Peace and Reparations in Legal Drug Markets in

Colombia.” *Futures* 157: 103336.

Chouvy, Pierre-Arnaud, and Jennifer Macfarlane. 2018. “Agricultural Innovations in Morocco’s Cannabis Industry.” *International Journal of Drug Policy* 58: 85–91.

EMCDDA and Europol. 2024. *EU Drug Markets Analysis: Key Insights for Policy and Practice*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

Farrell, Graham. 1998. “A Global Empirical Review of Drug Crop Eradication and United Nations’ Crop Substitution and Alternative Development Strategies.” *Journal of Drug Issues* 28 (2): 395–436.

Farrell, Graham, and John Thorne. 2005. “Where Have All the Flowers Gone?: Evaluation of the Taliban Crackdown Against Opium Poppy Cultivation in Afghanistan.” *International Journal of Drug Policy* 16 (2): 81–91.

Felbab-Brown, Vanda. 2017. *The Hellish Road to Good Intentions: How to Break Political-Criminal Alliances in Contexts of Transition*. Washington, DC: Brookings Institution.

Gallet, Craig A. 2014. “Can Price Get the Monkey off Our Back? A Meta-Analysis of Illicit Drug Demand.” *Health Economics* 23 (1): 55–68.

Griffiths, Paul, Michael Evans-Brown, and Roumen Sedefov. 2013. “Getting Up to Speed with the Public Health and Regulatory Challenges Posed by New Psychoactive Substances in the Information Age.” *Addiction* 108 (10): 1700–1703.

Hughes, Caitlin E., and Alex Stevens. 2010. “What Can We Learn from the Portuguese Decriminalization of Illicit Drugs?” *British Journal of Criminology* 50 (6): 999–1022.

Humphreys, Keith, Chelsea L. Shover, Christina M. Andrews, Amy S. B. Bohnert, Margaret L. Brandeau, Jonathan P. Caulkins, Jennifer H. Chen, Mario F. Cuéllar, Yasmin L. Hurd, David N. Juurlink, Howard K. Koh, Erin E. Krebs, Anna Lembke, Sean C. Mackey, Lucy Larrimore Ouellette, Brian Suffoletto, and Christine Timko. 2022. “Responding to the Opioid Crisis in North America and Beyond: Recommendations of the Stanford-Lancet Commission.” *The Lancet* 399 (10324): 555–604.

Jelsma, Martin. 2003. “Drugs in the UN System: The Unwritten History of the 1998 United Nations General Assembly Special Session on Drugs.” *International Journal of Drug Policy* 14: 195.

Kuziemko, Ilyana, and Steven D. Levitt. 2004. “An Empirical Analysis of Imprisoning Drug Offenders.” *Journal of Public Economics* 88 (9–10): 2043–2066.

Llanes, Laura M. 2022. “The Killing of Social Leaders: An Unintended Effect of Colombia’s Illicit Crop Substitution Program.” *International Journal of Drug Policy* 101.

Longo, Michael C., Sandra M. Henry-Edwards, Rachel E. Humeniuk, Peter Christie, and Robert L. Ali. 2004. “Impact of the Heroin ‘Drought’ on Patterns of Drug Use and Drug-Related Harms.” *Drug and Alcohol Review* 23 (2): 143–150.

Maher, Lisa, and David Dixon. 1999. “Policing and Public Order in Inner-City Sydney.” *British Journal of Criminology* 39 (4): 488–512.

Maher, Lisa, and David Dixon. 2001. “The Cost of Crackdowns: Policing Cabramatta’s Heroin Market.” *Current Issues in Criminal Justice* 13 (1): 5–22.

- Mazerolle, Lorraine, David Soole, and Sarah Rombouts. 2007. "Drug Law Enforcement: A Review of the Evaluation Literature." *Police Quarterly* 10 (2): 115–153. <https://doi.org/10.1177/1098611106287776>.
- Mazerolle, Lorraine, et al. 1998. "Third-Party Policing and Problem Places: Civil Remedies and Crime Prevention in Brisbane, Australia." *Justice Quarterly*.
- Mejía, Daniel. 2015. *Plan Colombia: An Analysis of Effectiveness and Costs*. Washington, DC: Brookings Institution.
- Mounteney, Jane, Paul Griffiths, Amund Bo, Alex Cunningham, João Matias, and Angela Pirona. 2018. "Nine Reasons Why Ecstasy Is Not Quite What It Used to Be." *International Journal of Drug Policy* 51 (January): 36–41.
- Pacula, Rosalie L. 1998. "Does Increasing the Beer Tax Reduce Marijuana Consumption?" *Journal of Health Economics* 17 (5): 557–586.
- Paksi, Borbála, and Zsolt Demetrovics. 2021. *Addiktológiai problémák Magyarországon: Helyzetkép a lakossági kutatások tükrében. I. Szerhasználó magatartások*. Budapest: ELTE PPK, L'Harmattan Kiadó.
- Pardal, Mafalda, et al. 2021. "Synthetic Drug Production in Belgium – Environmental Harms as Collateral Damage?" *Journal of Illicit Economies and Development* 3 (1): 36–49.
- Payne, Jason, Matthew Manning, Chris Fleming, and Hanh Pham. 2020. *The Price Elasticity of Demand for Illicit Drugs: A Systematic Review*. Trends & Issues in Crime and Criminal Justice no. 606. Canberra: Australian Institute of Criminology.
- Reuter, Peter. 1988. *Can the Borders Be Sealed?* RAND Note No. N-2818-USDP. Santa Monica, CA: RAND Corporation. <https://apps.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a216964.pdf>.
- Reuter, Peter, and Peter Kleiman. 1986. "Risks and Prices: An Economic Analysis of Drug Enforcement." *Crime and Justice* 7: 289–340.
- Reuter, Peter. 2019. "The Prize Winner's Lecture (Stockholm Prize in Criminology)." Lecture presented at the Stockholm Criminology Symposium, Stockholm University, June 11.
- Reuter, Peter, Bryce Pardo, and Jirka Taylor. 2021. "Imagining a Fentanyl Future: Some Consequences of Synthetic Opioids Replacing Heroin." *International Journal of Drug Policy* 94: 103086
- Ritter, Alison, and David McDonald. 2008. "Illicit Drug Policy: Scoping the Interventions and Taxonomies." *Drugs: Education, Prevention and Policy* 15 (1): 15–35.
- Rincón-Ruiz, Aurora, Héctor L. Correa, Daniel O. León, and Sarah Williams. 2016. "Coca Cultivation and Crop Eradication in Colombia: The Challenges of Integrating Rural Reality into Effective Anti-Drug Policy." *International Journal of Drug Policy* 33: 56–65.
- Room, Robin, Benedikt Fischer, Wayne Hall, Steve Lenton, and Peter Reuter. 2010. *Cannabis Policy: Moving Beyond Stalemate*. Oxford: Oxford University Press.
- Sherman, Lawrence W., Donald P. Rogan, Tracy Edwards, Renee Whipple, David Shreve, Diane Witcher, and Charles A. Bridgeforth. 1995. "Deterrent Effects of Police Raids on Crack Houses: A Randomized, Controlled Experiment." *Justice Quarterly* 12 (4): 755–781.
- Small, Will, Thomas Kerr, Jean Charette, Martin T. Schechter, and Patricia M. Spittal. 2006. "Impacts of Inten-

sified Police Activity on Injection Drug Users: Evidence from an Ethnographic Investigation.” *International Journal of Drug Policy* 17 (2): 85–95.

Thoumi, Francisco E. 2003. *Illegal Drugs, Economy, and Society in the Andes*. Washington, DC: Woodrow Wilson Center Press.

UNODC. 2024. *World Drug Report 2024*. United Nations publication.

Uwikunda, Samuel H., Alain Metouekel, El Mostafa Elfahime, Soufiane El Kazzouli, and Najib El Brahmi. 2024. “Comprehensive Review of Phytochemical Studies and Legalization of Cannabis in Morocco.” *Natural Resources for Human Health* 4 (4): 398–414.

Wang, Chen, Nida Lassi, Xiaohui Zhang, and Vijay Sharma. 2022. “The Evolving Regulatory Landscape for Fentanyl: China, India, and Global Drug Governance.” *International Journal of Environmental Research and Public Health* 19 (2074).

Wang, Chen, and Nida Lassi. 2022. “Combating Illicit Fentanyl: Will Increased Chinese Regulation Generate a Public Health Crisis in India?” *Frontiers in Public Health* 10 (Oct 14): 969395.

Werb, Dan, Gordon Katic, Fernando Strathdee, Julio Montaner, Thomas Kerr, and Evan Wood. 2011. “Effect of Drug Law Enforcement on Drug Market Violence: A Systematic Review.” *International Journal of Drug Policy* 22 (2): 87–94.

Wood, Evan, Thomas Kerr, Julio Montaner, and Mark W. Tyndall. 2004. “Displacement of Canada’s Largest Public Illicit Drug Market in Response to a Police Crackdown.” *Canadian Medical Association Journal* 170 (10): 1551–1556.

Zhao, Meng. 2022. “The Illicit Supply of New Psychoactive Substances Within and from China: A Descriptive Analysis.” *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology* 66 (5): 495–516.

DROG *riporter*

Jogriporter Alapítvány, 2025
drogriporter.hu